

VIEŠAI NESKELBIAMA INFORMACIJA – PASLAPTIS KAIP SOCIALINIS TEISINIS REIŠKINYS

Dr. Artūras Panomariovas

Lietuvos teisės universitetas, Teisės fakultetas, Baudžiamojo proceso katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 46 39
Elektroninis paštas bpk@ltu.lt

Pateikta 2002 m. birželio 11 d.

Parengta spausdinti 2002 m. gruodžio 12 d.

Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedros vedėjas dr. Alvydas Barkauskas ir šio fakulteto Kriminalistikos katedros docentas dr. Ryšardas Burda

S a n t r a u k a

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę visuomeninių santykių pasikeitimas sudarė palankias sąlygas jų dalyvių elgesio bei raiškos laisvei, o tai savo ruožtu sudarė palankias prielaidas viešai neskelbiamai informacijai (paslaptims) plėtotis. Pastaruoju metu Lietuvoje pastebima tendencija neretai to paties turinio viešai neskelbiamą informaciją (paslaptį) įvardyti skirtingais terminais (pavadinimais), o tai ne tik sunkina nusikaltimų, tiesiogiai susijusių su paslaptimi, tyrimą, bet ir sukelia niekada nesibaigiančias bei jokio konkretaus rezultato nepasiekiančias diskusijas, lemia visos paslaptių sistemos, jei tokia kada nors buvo, griūtį. Viena vertus, tokia nesuvienodinta paslaptių terminologija neigiamai atsiliepia teisės normų taikymui, gimdo teisinį nihilizmą, sukuria prielaidas ten, kur nėra pakankamai priežasčių, saugoti paslaptis, jas išrasti arba sukurti. Kita vertus, valstybė, suteikusi asmeniui teisę turėti vienas ar kitas paslaptis, kartu privalo užtikrinti tinkamą tų paslaptių apsaugą.

Tokia situacija skatina studijuoti teisės aktuose įtvirtintą paslaptių įvairovę, sistemiskai suprasti bei paaiškinti „paslaptis“ kaip savotišką socialinį teisinį reiškinį, atskleisti atskiroms paslaptių grupėms būdingus požymius.

Straipsnyje analizuojama paslapties samprata, atskleidžiama jos socialinė teisinė prigimtis, išskiriami atskiroms paslaptių grupėms būdingi teisinio reguliavimo metodai.

Informacija kaip teisinių santykių objektas

Žmogaus gyvenimas glaudžiai susijęs su informacija, jos gavimu, perdirbimu ir mainais. XX–XXI a. informacijai yra skiriama ypač daug dėmesio, gal todėl šis laikotarpis dar yra vadinamas „informacijos arba informacinių technologijų amžiumi“ [1, p. 3]. Ir iš tikrųjų šiuolaikinę visuomenę sunku įsivaizduoti be knygų, be personalinių kompiuterių ir telekomunikacijų, be automatizuotų sistemų ir informacinių technologijų. Informacija, kaip idealus socialinis fenomenas, pilietinės visuomenės kūrimo metu tampa viena svarbiausių visuomenės vertybių, nes būtent informacija daro žmogaus elgesį prasmingą, tikslingą ir rezultatyvų.

Dabartiniu metu mokslinėje literatūroje informacija, kaip objektyvios realybės reiškinys (socialinis fenomenas), yra nagrinėjama keliais aspektais:

- gnoseologiniu – informaciją nagrinėjant kaip pažinimo objektą;
- semantiniu – atskleidžiant paties žodžio „informacija“ reikšmę bei turinį;
- aksiologiniu – formuojančiu informacijos vertingumo koncepcijas;
- komunikaciniu – atskleidžiančiu sudėtingą informacinio ryšio prigimtį, organizacines–technines problemas ir kt. [2, p. 19].

Moksliniai informacijos tyrimai leido suformuluoti platų informacijos sąvokų spektrą. Kiekviena moksliai pagrįsta sąvoka taip, kaip ji vartojama vienoje ar kitoje mokslo šakoje, pakankamai aiškiai ir teisingai apibrėžia „informaciją“, atskleidžia šios sąvokos turinį. Tačiau bandymai suformuluoti (išvesti) vienintelę, neginčijamą ir viską apimančią (universalią) „informacijos“ sąvoką, kurioje būtų suderintos kelios mokslinės koncepcijos, nebuvo sėkmingi. Ir tai suprantama, nes kalbėti apie informaciją apskritai kaip apie abstrakčią kategoriją praktiškai neįmanoma.

Teisėje „informacija“ dažniausia yra nagrinėjama kaip teisinių santykių objektas, t. y. vertybė, kurią įgyja ir kuria pasinaudoti siekia teisinio santykio dalyviai, įgyvendindami savo teises [3, p. 324]. Tiesa, čia reiktų atkreipti dėmesį, kad Lietuvos teisės aktuose pati „informacijos“ sąvoka nėra pateikiama [4, p. 41–42]. Tačiau, nepaisant to, jog Lietuvos teisės aktuose nėra įtvirtintos „informacijos“ sąvokos, manytume, kad „informacija“, kaip teisinių santykių objektas, galėtų būti suprantama kaip formalizuotos, vertingos žinios (t. y. žinios, kuriomis remiamasi arba kurios yra naudojamos darant loginę išvadą [5, p. 47]), kurios yra suvoktos (įsisąmonintos) kaip teisingos ir yra skiriamos (skirtos) kitiems asmenims.

Toks informacijos, kaip teisinių santykių objekto, apibrėžimas leistų išskirti ir kai kuriuos informacijai būdingus požymius. Mokslinėje literatūroje informacijos požymiai paprastai yra skirstomi į vidinius ir išorinius [6, p. 19]. Pateiktame informacijos apibrėžime galėtume išskirti tik vidinius požymius, būdingus informacijai, kaip teisės saugomai vertybei:

- materialųjį informacijos požymį, t. y. ne bet kokios žinios, bet tik tos, kurios yra vertingos ir kuriomis remiamasi arba kurios yra naudojamos darant loginę išvadą;
- intelektualųjį informacijos požymį, t. y., kad subjektas žinių perdavimo ar gavimo momentu (nors trumpam) suvoktų (įsisąmonintų), kad žinios yra teisingos;
- komunikacinį informacijos požymį, t. y. tai, kad tokios žinios yra skiriamos kitiems subjektams.

Prie išorinių informacijos, kaip teisinių santykių objekto, požymių galima būtų priskirti informacijos: apsaugos lygį (informacijai taikomus apsaugos reikalavimus), jos suteikimą laiku (operatyvumą), nematerialų pobūdį, nes pati informacija yra nemateriali vertybė, kuri yra materializuojama, t. y. perkeliama į tam tikras laikmenas, ir pan.

Pažymėtina, kad išoriniai informacijos požymiai taip pat gali būti ir kriterijai, kuriais remiantis informacija yra skirstoma į vienas ar kitas grupes. Pavyzdžiui, pagal informacijos apsaugos lygį (taikomus apsaugos reikalavimus) informaciją įmanoma suskirstyti į dvi dideles grupes:

- viešąją informaciją;
 - viešai neskelbiamą informaciją.
- Viešai neskelbiama informacija savo ruožtu gali būti skirstoma į:
- viešai neskelbiamą informaciją, sudarančią vieną ar kitą paslaptį;
 - viešai neskelbiamą informaciją, kuri nėra pripažįstama paslaptimi, tačiau dėl tam tikrų etinių, religinių, kultūrinių ir pan. priežasčių yra viešai neskelbiama (neplatinama)¹.

¹ Pavyzdžiui, Lietuvos teisės aktai numato atsakomybę už informacijos, propaguojančios rasinės, religinės nesantaikos skleidimą (ATPK 214¹² str., BK 72¹ str. (naujojo BK 170 str.) ir kt.), už pornografinio turinio produkcijos gaminią, platinimą (BK 242 str. (naujojo BK 309 str.) ir kt.).

Viešai neskelbiamos informacijos (paslapčių) teisinė reglamentacija

Žmogaus teisė į informaciją nėra laikoma absoliučia vertybe ir tam tikrais atvejais gali būti ribojama. Tai, kad žmogaus teisė ieškoti, gauti, naudotis ir skleisti informaciją nėra absoliuti, patvirtina ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos bei tarptautinių teisės aktų, deklaruojančių žmogaus teises, analizė.

Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje numatyta galimybė riboti informacijos laisvę, kai: 1) informacijos laisvės ribojimas yra nustatytas įstatymu, 2) informacijos ribojimu siekiama apsaugoti kitas konstitucines vertybes: teisę į sveikatą, garbę ir orumą, privatų gyvenimą ar konstitucinę santvarką. Be to, informacijos laisvė yra nesuderinama ir su nusikalstamais veiksmais (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 str. 4 d.).

Panašios normos, t. y. leidžiančios riboti asmens teisę į informaciją, yra įtvirtintos: 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, kurią Lietuva ratifikavo 1995 m., 10 straipsnio 2 dalyje, Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 29 straipsnio 2 dalyje bei Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto, prie kurio Lietuva prisijungė 1991 m., 19 straipsnio 3 dalyje.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalimi, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio 2 dalimi, Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 29 straipsnio 2 dalimi, Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 19 straipsnio 3 dalimi, teisės į informaciją apribojimais laikytini teisėtais ir pagrįstais, jeigu jie atitinka dvi sąlygas – formaliąją ir turiningąją.

Formalioji sąlyga reikalauja, kad teisės į informaciją apribojimais būtų nustatomi tik įstatymu, o turiningoji sąlyga nurodo atvejus, kuriems esant teisės į informaciją ribojimai demokratinėje visuomenėje gali būti pripažinti pagrįstais ir pateisinamais. Teisės į informaciją apribojimais demokratinėje visuomenėje laikomi pagrįstais, jeigu tokiais apribojimais siekiama [7]:

- užtikrinti nacionalinio saugumo, teritorinio vientisumo ir viešosios tvarkos interesus;
- užkirsti kelią neramumams ir nusikaltimams;
- apsaugoti žmonių sveikatą ir moralę;
- apsaugoti kitų žmonių teises ir gerą vardą;
- užkirsti kelią konfidencialios informacijos atskleidimui;
- garantuoti teismo autoritetą ir nešališkumą [8, p. 45–46].

Esant formaliajai ir turiningajai sąlygoms, valstybė, apribodama informaciją, viešąją informaciją paverčia viešai neskelbiama (arba viešai neplatinama) informacija. Paprastai informacijos apribojimus nulemia tai, kad valstybei, kurios pareiga yra užtikrinti kiekvieno individo teises ir laisves, ne visada pavyksta vienu metu suderinti asmens bei visuomenės interesus. Dėl šios priežasties valstybė, nenorėdama pažeisti pusiausvyros tarp asmeniui garantuotų (laiduotų) teisių ar laisvių bei pačios visuomenės interesų, yra priversta ieškoti būdų, kaip suderinti asmens ir visuomenės interesus. Vienas tokių interesų derinimo būdų ir yra asmens teisių bei laisvių ribojimas vardan viešojo intereso ar teisėto tikslo. Tokių apribojimų leistinas ribas nulemia santykis tarp saugomų vertybių bei tuo metu valstybėje galiojantys teisinių vertybių prioritetai. Demokratinėje valstybėje, kuri yra svarbiausias žmogaus teisių bei laisvių garantas ir kartu – potencialus šių teisių bei laisvių pažeidėjas [9], teisės į informaciją apribojimais grindžiami sveiko proto ir akivaizdžios būtinybės kriterijais, t. y. kai visuomenės interesas akivaizdžiai persveria privatų interesą [10, p. 658] bei siekiama, kad informacijos laisvės apribojimais būtų kaip įmanoma mažesni.

Taip ribojant asmens teisę į informaciją viešoji informacija, kaip jau minėjome, valstybės „dėka“ tampa viešai neskelbiama (arba viešai neplatinama) informacija, todėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje, Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 29 straipsnio 2 dalyje, Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 19 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos žmogaus teisės į informaciją apribojimų sąlygos yra laikomos pagrindinėmis nuosta-

tomis, teisiškai reguliuojančiomis informacijos, sudarančios valstybinę paslaptį, naudojimo, valdymo bei apsaugos santykius. Tiek Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalis, tiek Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio 2 dalis, tiek Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 19 straipsnio 3 dalis netiesiogiai įtvirtina valstybės teisę į paslaptį, kuri sukuriama tam, kad valstybė galėtų apsaugoti pačią visuomenę ar atskirus jos individus nuo tam tikrų neigiamų padarinių.

Valstybės teisę turėti paslaptį pripažįsta ir Europos Sąjunga. 1997 m. Amsterdamo sutarties¹ [11], iš dalies pakeitusios ir papildžiusios 1992 m. Europos Sąjungos sutartį (Mastrichto sutartis) [12] ir 1957 m. Europos Ekonominės Bendrijos steigimo sutartį (dar vadinamą Romos sutartimi) [13], 296 straipsnio 1 dalyje (Ex. Romos sutarties 223 str. 1 d.) sakoma, kad „<...> jokia valstybė neprivalo teikti informacijos, kurios atskleidimą ji laiko prieštaraujančiu gyvybiniams savo saugumo interesams. Kiekviena valstybė narė gali imtis priemonių, kurias mano esant būtinas gyvybiniams savo saugumo interesams apsaugoti <...>“. Taigi vadovaudamasi Amsterdamo sutarties 296 straipsniu Europos Sąjunga, palieka valstybėms narėms plačias galimybes pačioms nusistatyti savo paslaptis ir paverčia jas vieninteliais „teisėjais“, nustatančiais (sprendžiančiais) informacijos apsaugos (įslaptinimo) lygį. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, kurio pagrindinė funkcija yra užtikrinti teisės laikymąsi aiškinant ir taikant Bendrijos sutartis bei Ministrų Tarybos, Europos Komisijos išleistus teisės aktus, praktika taikant Amsterdamo sutarties 296 straipsnį yra gana skurdi, nes tokius ginčus spręsti teismine tvarka paprasčiausiai yra vengiama.

Tiesiogiai asmenų teisė į paslaptį įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnyje, numatančiame, kad „žmogaus privatus gyvenimas yra neliečiamas. Asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas neliečiami <...>“. Analogiškos nuostatos yra įtvirtintos ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnyje, Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 12 straipsnyje, Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 17 straipsnyje bei kituose tarptautiniuose teisės aktuose, kuriuose yra deklaruojama asmens teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą. Ši teisė apima asmeninį, šeimos ir namų gyvenimą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, garbę ir reputaciją, asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją ir kt. [14]. Be to, teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą apima ir žmogaus būsto neliečiamumą (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 24 straipsnis) bei susirašinėjimo slaptumą. Tam tikrą teisę į privatumą žmogus turi net ir profesinėje ar komercinėje veikloje [15, p. 433–434].

Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir tarptautinių teisės aktų žmogui garantuota teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą reiškia, kad nei valstybė, nei joks kitas fizinis ar juridinis asmuo neturi teisės kištis į privatų asmens gyvenimą, kontroliuoti asmens elgesį su darbo santykiais nesusijusiu laiku ar bet koku kitu būdu pažeisti žmogaus asmeninę (asmenines) paslaptį. Mes neatsitiktinai teigiame, kad ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnis, ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnis, ir Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 12 straipsnis, ir Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 17 straipsnis tiesiogiai įtvirtina teisę į paslaptį, nes pats „neliečiamumas“ gali būti suprantamas kaip teisė turėti privataus gyvenimo paslaptį. Daugelis paslapčių (advokato, susirašinėjimo, paciento medicininė, įvaikinimo ir pan.) yra ne kas kita, kaip teisė į asmeninio (privataus) gyvenimo neliečiamumą. Pagal tai, kaip valstybė garantuoja žmogui asmeninio gyvenimo paslapčių saugumą, kaip dažnai ir kokiomis priemonėmis šios paslaptys yra pažeidžiamos, kiek valstybė, jos institucijos ar tarnautojai gali susipažinti su asmens privataus gyvenimo paslaptimis, dažnai sprendžiama apie konkrečioje valstybėje vyraujančią politinį režimą.

Tačiau net ir tais atvejais, kai Lietuvos Respublikos Konstitucija bei tarptautiniai teisės aktai tiesiogiai garantuoja asmens teisę į privatumą arba, kitais žodžiais tariant, tiesioginę teisę turėti asmenines paslaptis, asmuo negali tikėtis visiško privatumo arba garantijų, kad jo

¹ 2001 m. vasario 26 d. buvo pasirašyta Nicos sutartis, kuri iš dalies turėtų pakeisti ir papildyti Europos Sąjungos, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir kai kuriuos su jomis susijusius teisės aktus. Nicos sutartis turėtų įsigalioti tada, kai ją ratifikuos visos Europos sąjungos valstybės. Planuojama, kad tai įvyks 2002 m.

paslaptys bus visiškai apsaugotos. Kaip ir žmogaus teisė į informaciją, asmens privataus gyvenimo neliečiamumo teisė nėra absoliuti. Tai, kad teisė į asmens privataus gyvenimo neliečiamumą gali būti pažeista, nulemia visuomenės interesai, kuriuos saugodama valstybė įstatymo nustatyta tvarka, neperžengdama protingumo ribų gali šią teisę pažeisti. Ir jeigu valstybė ribodama žmogaus teisę į informaciją pati sukuria paslaptį, tai pažeisdama žmogaus teisę į privatumą valstybė asmens paslaptį išviešina arba sudaro sąlygas ją išviešinti.

Šiuo metu pasaulio valstybių teisės aktuose bei mokslinėje literatūroje yra įtvirtinta daugiau kaip 90 įvairiausių pavadinimų paslapčių (vien Lietuvos teisės aktuose yra įtvirtinta daugiau kaip 22 pavadinimų paslapčių [16, p. 6–11]). Tiesa, tenka pažymėti, kad kai kurios to paties turinio paslaptys yra įvardijamos skirtingais pavadinimais (terminais), pavyzdžiui: paciento medicininė paslaptis Lietuvos teisės aktuose įvardijama kaip asmens sveikatos, asmens medicininė, medicininė paslaptis.

Tokia nesuvienodinta teisės aktuose įtvirtintų paslapčių terminologija neigiamai atsiliepia teisės normų taikymui [16, p. 8], sukelia niekada nesibaigiančias bei jokio konkretaus rezultato nepasiekiančias diskusijas, lemia visos sistemos, jeigu tokia kada nors buvo, griūtį [17, p. 51].

Žodžio „paslaptis“ semantika

Daugelyje teisės aktų (tiek Lietuvos, tiek užsienio valstybių) nors ir yra vartojamas bendras terminas „paslaptis“, šio termino bendroji reikšmė (samprata) nepateikiama.

Paties žodžio „paslaptis“ turinys gali būti suprantamas dviem prasmėmis: siaurąja ir plačiąja. Siaurąja prasme „paslaptis“ paprastai reiškia tai, „kas slepiama nuo kitų, ne visiems skelbiama“ [18, p. 514], plačiąja prasme „paslaptis“ suprantama kaip objektyvios realybės reiškiny, kurio negalima nei pajusti, nei suprasti arba, kitais žodžiais tariant, kurio negali paaiškinti žmogaus protas.

Mokslinėje literatūroje „paslaptis“ taip pat yra suprantama dviem prasmėmis, t. y.:

– siaurąja, kaip informacija (žinios), kurią vienas subjektas (subjektai) slepia nuo kito subjekto (subjektų);

– plačiąja, kaip gamtos paslaptis [19, p. 9–10].

Lietuvių kalboje žodis „paslaptis“ gali būti keičiamas ir kitais žodžiais, pavyzdžiui: slaptis, slėpinys, misterija, asmeniškasis, konspiracija, privatus, konfidencialus, sekretas ir pan. [20, p. 326], kurie dažniausiai yra ne kas kita, kaip žodžio „paslaptis“ sinonimai. Tačiau dažniausiai vietoje žodžio „paslaptis“ mokslinėje literatūroje bei teisės aktuose yra vartojamas žodžių junginys „konfidenciali informacija“, kuris išvertus iš lotynų kalbos (*lot. confido, confidentia*) reiškia „pasitikėjimą“ [21, p. 120], t. y., plačiąja prasme, tą pačią „paslaptį“. Užsienio valstybių mokslinėje literatūroje bei teisės aktuose žodis „paslaptis“ yra išreiškiamas žodžiais: *secret, privacy, mysterious, confidential, secreta, mystere, segreto, secreto, geheimnis, тайна, секрет* ir t. t.

Iš žodžio „paslaptis“ turinio sampratos bei atsižvelgdami į tai, kad lietuvių kalboje terminas (žodis) „paslaptis“ gali būti keičiamas sinoniminiu žodžiu „sektetas“ [22, p. 165–166] ir į tai, kad daugelyje pasaulio valstybių žodis „paslaptis“ yra išreiškiamas žodžiais *secret, secreta, segreto, secreto, секрет* ar pan., galime daryti prielaidą, kad paslaptis yra individo socialinio gyvenimo sritis, kuriai būdingas (reikalingas) „atsiskyrimas“, „padėjimas atskirai“. Šią prielaidą patvirtina ir žodžio „paslaptis“ kilmė. Žodis „paslaptis“ arba „sektetas“ (*lot. secretum*) yra kilęs iš lotynų kalbos žodžio *secerno*, kuris išvertus iš lotynų kalbos reiškia atskyrimą, atsiskyrimą arba pasitraukimą į vienumą [21, p. 560].

„Paslapties“ socialinė prigimtis

Paslaptis yra būdinga visoms gyvenimo formoms, nes ji yra viena iš priemonių (būdų) individui išgyventi arba išlikti. Paslapties užuomazgų nesunkiai galime įžvelgti mus supančioje gamtoje: žvėries, persekiojančio savo būsimą auką, ketinimai (tikslas) iki momento, kol bus užpulta auka, yra ne kas kita, kaip ta pati paslaptis, kurios būsimą auka iki ketinimo

(tikslo) įgyvendinimo pabaigos net nežino. Būtent stebint gamtos, joje gyvenančių gyvių tarpusavio santykius bei prisitaikymą išgyventi natūralioje aplinkoje galima įžvelgti ir dvi paslapties pasireiškimo formas: agresyvumą bei prisitaikymą prie aplinkos (susitapatinimą su supančia aplinka (gamta)) arba gynybą. Šios paslapties pasireiškimo formos išlieka ir gyvybės formai pereinant į aukštesnį išsivystymo lygį, t. y. iš gyvūnų aplinkos pereinant į žmonių aplinką. Ir kuo gyvybės forma sudėtingesnė, tuo sudėtingiau bei subtiliau pasireiškia santykiai ir taip pat subtiliau yra maskuojamos paslapties pasireiškimo formos. Turėti paslaptį reiškia išlikti arba išgyventi vienoje ar kitoje aplinkoje, vienomis ar kitomis gyvenimo sąlygomis. Paslapties turėjimas yra ne kas kita, kaip individo (individų) biologinių, socialinių aplinkybių nulemta reakcija į supančią aplinką. Nėra geresnio būdo apsaugoti individą nuo pavojaus susiliesti su kitais, kaip turėti kokią nors paslaptį, kurią jis nori arba turi saugoti [23, p. 334].

Atkreiptinas dėmesys, kad paslapčių poreikis išryškėja jau visuomenės formavimosi pradžioje. Pavyzdžiui, pirmosios slaptos organizacijos pradėjo formuotis dar pirmą kartą bendruomeninėje santvarkoje. Pirmą kartą bendruomeninės santvarkos irimas, nulemtas gamybos produktų pertekliaus, turėjo įtakos visuomeninių santykių pasikeitimui (formavosi naujos nuosavybės formos, visuomenė skirstėsi į klases ir pan.). Savo ruožtu visuomeninių santykių pasikeitimas sudarė palankias visuomeninių santykių dalyvių elgesio bei išraiškos laisvės sąlygas, nes tuo metu atskiras individas jau nebebuvo taip glaudžiai susijęs su savo gentimi ar bendruomene. Visa tai sudarė palankias prielaidas paslaptims toliau plėtotis bei įvairiai pasireikšti. Ten, kur nėra pakankamai priešasčių saugoti paslaptį, „paslaptys“ išrandamos arba sukuriamos, o tuomet jas „žino“ ir „supranta“ tik privilegijuoti išrinktieji [23, p. 334]. Ir jeigu primityvioje visuomenės formavimosi pakopoje paslaptingumo poreikis yra gyvybiškai svarbus, nes bendra paslaptis sutvirtina visuomenę, palaiko jos solidarumą, tai aukštesniame visuomenės išsivystymo lygyje – socialinėje visuomenėje paslaptis kompensuoja individualios asmenybės vientisumo stoką. Taigi asmuo bei pati visuomenė turi ir saugo paslaptį per visą savo raidos laikotarpį.

Paslapties, kaip socialinės–teisinės vertybės, požymiai ir sąvoka

Teisės aktų analizė leidžia išskirti paslapčia, kaip socialinei–teisinei vertybei, būdingus požymius:

1. Paslaptis – tai tam tikra informacija.

Mes manome, kad paslaptis, kaip socialinė–teisinė vertybė, t. y. tokia, kurią saugo teisės aktai, pirmiausiai yra tam tikra informacija. Be to, manytume, kad kalbant apie tas paslaptis, kurių Lietuvos Respublikos įstatymai ar kiti teisės aktai nesaugo, joms apibūdinti yra vartotinas terminas žinios, bet ne informacija, kadangi teisės aktų nesaugoma (neginama) paslaptis neatitinka mūsų išskirtų informacijai, kaip teisės normų saugomai vertybei, būtinų (būdingų) požymių. Pavyzdžiui, tam tikra gamtos paslaptis nebus niekam patikėta (skirta), t. y. neturės komunikacinio požymio, nes dėl objektyvių priešasčių jos niekas nežino, ją galima tik atsitiktinai atskleisti arba sužinoti, negalima nustatyti (įvertinti) gamtos paslapties vertės, žinių, sudarančių gamtos paslaptį, teisingumo, t. y. nėra intelektualaus požymio ir pan. Todėl, mūsų nuomone, visai pagrįstai teisės aktais saugomos paslaptys daugelyje šių aktų yra įvardijamos kaip informacija. Tačiau yra ir išimčių. Pavyzdžiui, šiuo metu galiojančiame 1961 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 63 straipsnyje, kuriame yra aprašyta šnipinėjimo nusikaltimo sudėtis, valstybės paslaptis yra įvardijama ne kaip „informacija“, bet kaip „žinios“. Terminas „žinios“ taip pat vartojamas Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 21 straipsnio, reglamentuojančio Seimo kontrolieriui perduoto skundo tyrimo tvarką, 2 dalyje; Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo 14 straipsnio 2 dalies 16 punkte; Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo 61 straipsnyje bei kituose teisės aktuose.

Paslaptis – tai vertinga informacija. Informacijos vertingumas yra požymis, būdingas tiek visai paslapčių sistemai, tiek ir pačiai informacijai, kaip teisės normų saugomai vertybei. Socialinė paslapties prigimtis visų pirma pasireiškia per subjektyvistinį informacijos vertin-

gumą. Subjektyvistinis informacijos vertingumas yra tam tikros apimties informacijos reikšmingumas [24, p. 10]. Ar informacija tam tikru laiko momentu yra reikšminga ar ne, sprendžia konkretus asmuo, t. y. fizinis asmuo, tam tikros socialinės asmenų grupės, susibūrusios kokiam nors tikslui siekti, valstybė. Atkreiptinas dėmesys, kad subjektyvusis informacijos, sudarančios vieną ar kitą paslaptį, vertingumas, t. y. jos reikšmingumo tam tikru laiko momentu nustatymas ar vertinimas yra glaudžiai susijęs ir su informacijos apimtimi arba jos kiekiu, kuris yra slepiamas nuo konkrečių asmenų ar pačios visuomenės. Nustačius subjektyvistinį informacijos turinio reikšmingumą vieša informacija paverčiama nevieša, tai nulemia slepiamos informacijos apimtį arba jos kiekį. Savo ruožtu neribotas slepiamos informacijos kiekis susijęs su visuomenės požiūriu į slepiamą informaciją, nes kuo daugiau informacijos yra slepiama nuo kitų asmenų, tuo asmenys (asmenų grupės), slepiantys tokią informaciją, greičiau įtariami socialinių normų, tuo metu dominuojančių masinėje sąmonėje, pažeidimu. Pavyzdžiui, visuomenė, gaudama nenuoseklią, prieštaringą informaciją apie valstybėje vykstančius valstybinių objektų privatizacijos procesus, visai pagrįstai pradeda įtarti privatizaciją vykdančius konkrečius asmenis ar jų korporacijas neteisingu, netinkamu valstybinės nuosavybės persikirstymu arba paskirstymu būsimiesiems naujos nuosavybės formos savininkams.

Taigi jei paslapties, kaip teisės aktų saugomos vertybės, turinį pirmiausiai sudaro tam tikro pobūdžio informacija, tai tokiai paslaptčiai visų pirma yra būdingi tie patys požymiai, kurie būdingi ir pačiai informacijai. Tačiau, be bendrų paslaptčiai ir informacijai būdingų požymių, galima išskirti papildomus požymius, būdingus tik viešai neskelbiamai informacijai, sudarančiai vieną ar kitą paslaptį:

2. Paslaptis turi būti patikėta arba ją gali žinoti tik nedidelis (ribotas) subjektų skaičius.

Šis požymis pirmiausiai yra susijęs su socialine paslapties kilme ir jos paskirtimi, nes pati paslaptis, kaip minėjome, siaurąja prasme ir yra tai, ką vienas asmuo (ar asmenys) slepia nuo kitų arba ne visiems skelbia. Dar senovės Egipte ir Indijoje žyniai jiems žinomą vieną ar kitą informaciją arba, kitais žodžiais tariant, paslaptį, patikėdavo tik sau artimiems asmenims, kurie dažniausiai taip pat būdavo žyniai [24, p. 7]. Ir kuo asmenų, kuriems yra patikėta informacija, sudaranti paslaptį, yra mažiau, tuo didesnė tikimybė tą paslaptį išsaugoti. Gal todėl paslaptys dažniausiai yra patikimos tik artimiems asmenims arba tiems asmenims, kuriems yra būtina tas paslaptis žinoti dėl jų darbo, profesinių pareigų atlikimo pobūdžio ir pan. Paslapties patikėjimas griežtai ribotam asmenų skaičiui glaudžiai susijęs su kitu paslaptčiai būdingu ir būtinu požymiu:

3. Paslaptis turi būti tinkamai ir pakankamomis priemonėmis apsaugota nuo atskleidimo.

Šis bei mūsų prieš tai minėtas paslapties požymis, t. y., kad paslaptis turi būti patikėta arba ją gali žinoti tik nedidelis (ribotas) subjektų skaičius, gali būti laikomi išvestiniais vienas kito požymiais arba sudėtinėmis vienas kito dalimis, nes, viena vertus, nedidelis arba ribotas asmenų, kuriems gali būti patikėta paslaptis, skaičius yra ne kas kita, kaip viena iš priemonių tinkamai apsaugoti paslaptį, kita vertus, asmenys, kuriems buvo patikėta informacija, sudaranti vieną ar kitą paslaptį, turi imtis (arba imasi) tam tikrų priemonių, kad jiems patikėta tokio pobūdžio informacija būtų tinkamai išsaugota. Paslaptis saugoma gana įvairiomis priemonėmis bei būdais: tai ir atitinkamų leidimų ar draudimų naudotis tam tikra informacija, sudarančia vieną ar kitą paslaptį, įvedimas, ir teisinės atsakomybės už neteisėtą tam tikros paslapties atskleidimą arba už netinkamą naudojimąsi, disponavimą informacija, sudarančia vieną ar kitą paslaptį, ir maksimalių įslaptinimo terminų nustatymas.

Demokratinėje valstybėje paslaptis, kaip teisinė kategorija veikia neperžengdama leidimų ir draudimų arba, kitais žodžiais tariant, paslaptčiai yra būdingi du teisinio reguliavimo metodai (būdai) – imperatyvusis ir dispozityvusis. Pavyzdžiui, valstybinėms paslaptims¹ (valstybės, tarnybos, karinės) būdingas imperatyvusis teisinio reguliavimo metodas. Lietuvos bei kitų valstybių teisės aktuose valstybinės paslaptys veikia neperžengdamos tam tikrų leidimų, t. y. įstatymu nustatomos informacijos, kuri gali būti pripažinta valstybine paslaptimi, kategorijų baigtinis sąrašas, įvedami specialūs leidimai, suteikiantys asmeniui subjekto teisę

¹ Valstybinėmis paslaptimis yra laikytinos tos paslaptys, kurių nuosavybės teisė priklauso valstybei.

dirbti arba susipažinti su informacija, sudarančia valstybinę paslaptį, nustatomi maksimalūs informacijos įslaptinimo terminai ir pan. Nustatant informacijos, kuri gali būti pripažinta valstybine paslaptimi, kategorijų baigtinį sąrašą bei specialų naudojimosi tokia informacija režimą ir terminus, siekiama, ribojant subjekto teisę ieškoti, gauti, naudotis bei skleisti tam tikrą informaciją, apsaugoti viešąjį interesą ir kartu garantuoti, kad nebūtų ribojama ta informacija, kuri užtikrina (arba padeda užtikrinti) tinkamą visuomenės funkcionavimą. Asmuo, kuriam buvo suteiktas leidimas dirbti ar susipažinti su informacija, sudarančia valstybinę paslaptį, taip pat veikia neperžengdamas leidimų ribų arba, kitais žodžiais tariant, jo veiklai (darbu su valstybinėmis paslaptimis) būdingas imperatyvusis teisinio reguliavimo metodas, t. y. dirbant su valstybinėmis paslaptimis asmeniui yra leidžiami tik tie veiksmai (arba ta veikla, kuri yra susijusi su valstybinėmis paslaptimis), kurie yra griežtai nustatyti tam tikruose teisės aktuose, visi kiti veiksmai (ar veikla), jeigu jie nėra reglamentuoti teisės aktais, yra draudžiami. Tokie asmenys paprastai neturi pasirinkimo laisvės, nes jų teises ir pareigas dirbant su informacija, sudarančia valstybinę paslaptį, aiškiai ir konkrečiai apibrėžia teisės aktai. Suteikus asmeniui leidimą dirbti ar susipažinti su informacija, sudarančia valstybinę paslaptį, asmuo įgyja ne tik specialią subjektinę teisę dirbti ar susipažinti su valstybinėmis paslaptimis, bet ir įgauna pareigą tinkamai laikytis teisės aktais nustatyto valstybinės paslapties apsaugos režimo.

Komercinės, profesinės ir kitos asmeninės reikšmės paslaptys veikia neperžengdamos draudimų ribų arba, kitais žodžiais tariant, joms yra būdingas dispozityvusis teisinio reguliavimo metodas, t. y. valstybei draudžiama (išskyrus įstatymo numatytus atvejus) pažeisti asmeninės reikšmės paslaptis, o pačiam asmeniui dažnai yra draudžiama prie asmeninės reikšmės paslapčių priskirti tik tam tikrą teisės aktuose imperatyviai įvardintą informaciją. Pavyzdžiui, prie komercinių paslapčių draudžiama priskirti tą informaciją, kuri yra susijusi su produkto pavadinimu, produkto poveikio vartotojų sveikatai tyrimų rezultatais, detoksikacijos ir (ar) saugaus sunaikinimo metodais, produkto tyrimo metodais ir pan. [25]. Teisės aktai pačiam asmeniui suteikia plačias galimybes nusistatyti asmeninės reikšmės paslaptis, nuspręsti, kam, kokiais atvejais ir kokia forma patikėti tokio pobūdžio paslaptis.

Neteisėtas atskleidimas ar specialaus naudojimosi informacija, sudarančia vieną ar kitą paslaptį, režimo pažeidimas užtraukia asmeniui materialinę, civilinę, drausminę, administracinę ar baudžiamąją atsakomybę. Neteisėtai atskleidus ar pažeidus naudojimosi paslaptimi režimą tos paslapties savininkui, jos valdytojui ar naudotojui arba kitam asmeniui padaroma materialinė, moralinė, politinė ar kita žala. Žala yra ne tik viena iš būtinų sąlygų teisinei atsakomybei atsirasti, bet ir gali būti pripažinta vienu pagrindinių paslapčių klasifikacijos kriterijų. Be to, vertindami teisės aktuose įtvirtintų paslapčių terminų daugetą galime teigti, kad žala, atsirandanti neteisėtai atskleidus ar pažeidus naudojimosi paslaptimi režimą, yra ir vienas iš kriterijų, padedančių įvairias paslaptis susieti į visumą.

Taigi mūsų išskirti paslapties požymiai leidžia suformuluoti paslapties, kaip socialinės teisinės vertybės, sąvoką. *Paslaptis – tai konkrečiam žmogui, žmonių grupei, visuomenei (valstybei) vertinga, reikšminga informacija, kuri yra patikėta arba kurią žino ribotas asmenų skaičius ir kuri yra tinkamai bei pakankamomis priemonėmis apsaugota nuo atskleidimo.*

Paslaptis kaip socialinis–teisinis institutas

Įvertindami tai, kad paslaptis egzistuoja dviejose visuomeninio gyvenimo sferose: visuomeninėje ir teisinėje, paslaptį dar galime įvardinti ir kaip atskirą socialinį–teisinį institutą. Prielaidą, kad paslaptis gali būti suprantama kaip socialinis–teisinis institutas, patvirtina ir teisės teorija, nes pagal teisės teoriją, teisės institutas yra ne kas kita, kaip objektyviai vienos teisės šakos viduje atsiskyrusių arba keletu šakų tarpusavyje susijusių teisės normų, reguliuojančių nedidelę grupę rūšinių giminingų santykių, visuma [26, p. 146]. Specifinis paslapčių teisinio reguliavimo dalykas (objektas), t. y. teisės normomis reguliuojami žmonių santykiai, kylantys iš informacijos priskyrimo paslaptims, paslapčių išsaugojimo, gavimo, naudojimo, valdymo, disponavimo, išslaptinimo bei specifiniai paslapčių teisinio reguliavimo metodai leidžia apie paslaptis kalbėti kaip apie tam tikrą socialinį–teisinį institutą, apimantį ir atskiras baudžiamojo proceso normas.

Paslapčių institutas gali būti suprantamas keliomis prasmėmis: objektyviaja, subjektyviaja arba aksiologine.

Objektyviaja prasme paslapties institutas – tai visuma teisės normų, reglamentuojančių informacijos priskyrimą prie paslapčių, paslapčių išsaugojimo, gavimo, naudojimo, valdymo, disponavimo, išslaptinimo sąlygas ir tvarką.

Subjektyviaja prasme paslapties institutas gali būti suprantamas kaip teisėto informacijos valdytojo, savininko teisė spręsti, kokia informacija ar kokios informacijos sudėtinės dalys sudaro paslaptį [27, p. 32].

Aksiologine prasme paslapties institutas – tai socialinė vertybė, susiformavusi kaip žmogaus civilizacijos padarinys ir apimanti tą visuomeninių santykių sritį, kuri dėl savo reikšmingumo žmogui, visuomenei ar valstybei negali būti visiems prieinama ir kuri reikalauja specialios apsaugos.

Socialiniam–teisiniam paslapties institutui yra būdingi keli struktūriniai elementai:

- informacijos, sudarančios vieną ar kitą paslaptį, priskyrimo prie vienos ar kitos paslapties mokliškai pagrįsti principai bei kriterijai (išimtis – asmens privataus ar šeiminio gyvenimo paslaptis, nes ši paslaptis yra sukuriama tik individo vidinių įsitikinimų pastangomis);
- informacijos, sudarančios vieną ar kitą paslaptį, apsaugos mechanizmas;
- sankcijos, taikomos už neteisėtą paslapties atskleidimą ar už naudojimosi paslaptimi režimo pažeidimą.

Nors visi šie paslapties instituto elementai yra vienaip ar kitaip reguliuojami valstybės, tačiau „aklas“ arba eklektiškas teisinis paslapčių reglamentavimas, mokslinės paslapčių, kaip socialinio–teisinio reiškinių, koncepcijos nebuvimas skatina piktnaudžiavimą susiklosčiusia padėtimi bei sudaro palankią dirvą teisiniui nihilizmui plėtotis. Demokratinėje valstybėje vyraujančių paslapčių analizė, paslapčių sistemos sukūrimas ir jos mokslinis pagrindimas yra būtinas, nes valstybė privalo sukurti gerai apgalvotą bei pagrįstą teisinį mechanizmą, kuris galėtų garantuoti pakankamą viešai neskelbiamos informacijos, sudarančios vieną ar kitą paslaptį, apsaugą, apibrėžti paslapčių veikimo ribas bei informacijos, kuri galėtų būti pripažinta paslaptimi, apimtį. Tokią valstybės pareigą sukelia pačios visuomenės noras būti atvirai ir būtinybė užtikrinti kiekvieno asmens, visuomenės ar valstybės saugumą.

Išvados

1. Paslaptis gali būti laikoma viena iš viešai neskelbiamos informacijos atmainų.
2. Valstybė „paslaptis“ sukuria dviem būdais: netiesioginiu ir tiesioginiu. Paslaptis, kurias mes įpratę vadinti „valstybės“, „tarnybos“ ar „karinė“, valstybė sukuria netiesioginiu būdu, t. y. ribodama žmogaus teisę į informaciją, esant tam tikroms (formaliajai ir turiningajai) sąlygoms. Paslaptis, kurias vadiname „profesinėmis“, „komercinėmis“, „asmens privataus gyvenimo“ ir pan., valstybė, siekdama užtikrinti asmens teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą, profesinės, ūkinės–komercinės veiklos laisvę, sukuria tiesioginiu būdu, t. y. valstybė tiesiogiai pripažįsta žmogaus teisę turėti tam tikras asmeninės reikšmės paslaptis.
3. Žodžio „paslaptis“ turinio analizė leidžia daryti prielaidą, kad paslaptis yra individo socialinio gyvenimo sritis, kuriai būdingas (reikalingas) „atsiskyrimas“, „padėjimas atskirai“.
4. Paslapčiai, kaip socialiniam reiškiniui, yra būdingos dvi pasireiškimo formos: agresija ir gynyba.
5. Siaurąją prasme *paslaptimi* galime vadinti tą atskiram žmogui, žmonių grupei, visuomenei (valstybei) vertingą, reikšmingą informaciją, kuri yra patikėta arba kurią žino ribotas asmenų skaičius ir kuri yra tinkamai bei pakankamomis priemonėmis apsaugota nuo atskleidimo.
6. Paslaptims yra būdingi du teisinio reguliavimo metodai – imperatyvusis ir dispozityvusis, čia:
 - imperatyvusis – būdingas valstybinės reikšmės paslaptims, nes valstybė nustato įstatymu informacijos, kuri gali būti pripažinta valstybine (valstybės, tarnybos) paslaptimi, baigtinį kategorijų sąrašą, įveda specialius leidimus, suteikiančius asmeniui subjektinę teisę dirbti ar susipažinti su informacija, sudarančia valstybinę paslaptį, nustato maksimalius informacijos įslaptinimo terminus ir pan.;
 - dispozityvusis – būdingas asmeninės reikšmės paslaptims, nes tokio pobūdžio paslaptys yra sukuriamos žmogaus (žmonių grupės) vidinių įsitikinimų dėka ir valstybei paprastai draudžiama (išskyrus įstatymo nustatytus atvejus) pažeisti tokio pobūdžio paslaptis.
7. Specifinis paslapčių teisinio reguliavimo dalykas (objektas), t. y. teisės normomis reguliuojami žmonių santykiai, kylantys iš informacijos priskyrimo paslaptims, paslapčių saugojimo, naudojimo bei specifiniai paslapčių teisinio reguliavimo metodai leidžia paslaptis priskirti atskiram socialiniam–teisiniui institutui, kuris savo ruožtu gali būti suprantamas keliomis prasmėmis, pavyzdžiui, objektyviaja, subjektyviaja ir pan.

LITERATŪRA

1. **Кураков Л. П., Смирнов С. Н.** Информация как объект правовой защиты. – Москва: Гелиос, 1998.
2. **Овчинский С. С.** Оперативно–розыскная информация / Под. ред. Овчинского А. С. и Овчинского В. С. – Москва: ИНФРА–М, 2000.
3. **Vaišvila A.** Teisės teorija: Vadovėlis. – Vilnius: Justitia, 2000.
4. **Cininas A.** Aktualios įrodymų sampratos ir jų leistinumo problemos Lietuvos baudžiamojo proceso teorijoje ir praktikoje // Jurisprudencija. – Vilnius, 2001. T. 23 (15).
5. **Крылов В. В.** Расследование преступлений в сфере информации. – Москва: Городец, 1998.
6. **Ярочкин В. И.** Безопасность информационных систем. – Москва: Ось–89, 1996.
7. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 „Dėl alkoholio reklamos kontrolės“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 15–314.

8. **Švedas G.** Visuomenės informavimo įstatymas bei žmogaus teisių ir laisvių apsaugos problemos // Teisės problemos. 1997. Nr. 3.
9. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“ // Valstybės žinios. 1996. Nr. 126–2962.
10. **Feldman D.** Civil Liberties and Human Rights in England and Wales. – Oxford: Clarendon Press, 1993.
11. **Treaty** of Amsterdam amending the treaty on European Union, the treaties establishing the European Communities and certain related acts // Official Journal C’1997. Nr. 340–1.
12. **Treaty** on the European Union (Maastricht Treaty) // Official Journal C’1992. Nr. 191–1.
13. **Treaty** establishing the European Community // Official Journal C’1997. Nr. 340–1.
14. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 198–1 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 80–2423.
15. **Europos** Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. gruodžio 16 d. sprendimas *Niemietz prieš Vokietiją* // Berger V. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. – Vilnius: Pradai, 1997.
16. **Panomariovas A., Rudzkis T.** Ar pakankamas paslapčių reglamentavimas Lietuvos Respublikos teisės aktuose? // Justitia. 1999. Nr. 2.
17. **Савицкий В. М.** Язык процессуального закона. – Москва: Наука, 1987.
18. **Dabartinės** lietuvių kalbos žodynas: III pataisytas ir papildytas leidimas / Keinys St., Klimavičius J., Paulauskas J. ir kt. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
19. **Шиверский А. А.** Защита информации: проблемы теории и практики. – Москва: Юристъ, 1996.
20. **Paulauskas J.** Sistemini lietuvių kalbos žodynas. – Vilnius: Mokslo, 1987.
21. **Lotynų–lietuvių** kalbų žodynas / Spec. redaktorius Kuzavinis K. – Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1958.
22. **Lietuvių** kalbos sinonimų žodynas / A. Lyberis. – Kaunas: Valstybinė pedagoginės literatūros leidykla, 1961.
23. **Jung C. G.** Psichoanalizė ir filosofija: Rinktinė.– Vilnius: Pradai, 1999.
24. **Фатьянов А.** Тайна и право (основные системы ограничений на доступ к информации в российском праве): Монография. – Москва: МИФИ, 1999.
25. **Lietuvos Respublikos** produktų saugos įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 52–1673; 2001. Nr. 64–2324.
26. **Vansevičius S.** Valstybės ir teisės teorija: Mokomoji priemonė. – Vilnius: Justitia, 2000.
27. **Смолькова И. В.** Проблемы охраняемой законом тайны в уголовном процессе: Диссертация на соискание ученой степени докт. юрид. наук. – Иркутск, 1998.

Publicly Non-releasable Information - Secrets as Social Legal Phenomenon

Dr. Artūras Panomariovas
Law University of Lithuania

SUMMARY

The restoration of independence in Lithuania created favourable conditions for freedom of behaviour and self-expression of participants of public relations, and this in its turn led to auspicious preconditions for development of publicly non-releasable information (secrets). Recently there is a tendency in Lithuania that often publicly non-releasable information (a secret) being of rather the same content is defined by different terms (names), which not only burdens investigation of crimes related directly to secrets, but also arises never-ending discussions that often lead to no concrete result, conditioning collapse of the whole system of secrets, if such has ever existed. On the one hand,

such disorder in terminology of secrets has a negative impact on application of legal standards, causes legal nihilism and in cases, where there are not enough reasons to protect secrets, it creates preconditions to invent or create them. On the other hand, the State granting a person the right to have secrets of one kind or another has to ensure the proper protection of these secrets at the same time.

Such situation stipulates the necessity to study diversity of secrets prevailing in the legal acts, to understand and explain „secrets“ as social legal phenomena and to reveal features characteristic for separate groups of secrets.

In this article legal nature of secret is revealed, and methods of legal regulation for separate groups of secrets are analyzed.

